

1. НАУКА – ПРАКТИЦІ

Наталія Анатоліївна Бельська,
старший науковий співробітник
відділу діагностики обдарованості
Інституту обдарованої дитини НАПН України,
м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0697-3973>

УДК 159.923.38

DOI [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2021-2\(81\)-5-17](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2021-2(81)-5-17)

Марина Юріївна Мельник,
кандидат педагогічних наук,
завідувач відділу діагностики обдарованості
Інституту обдарованої дитини НАПН України,
м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6581-5129>

ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ОБДАРОВАНИХ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Анотація.

Авторами узагальнено особливості сучасного ринку праці та тенденції його розвитку. Описано професійні переваги сучасних учнів старших класів. Представлено результати дослідження особистісних і когнітивних чинників професійного самовизначення обдарованих старшокласників.

У статті подано порівняльний аналіз показників розвитку інтелекту (загального, математичного, просторового, вербального) юнаків і дівчат.

Описано емпірично виявлені п'ять незалежних груп інтересів і схильностей (профілів навчально-професійних інтересів). Представлено емпірично виявлене інтелектуальне забезпечення (когнітивні кореляти) кожного із зазначених профілів.

Ключові слова: обдарованість; обдаровані старшокласники; професійне самовизначення; інтереси; здібності; профорієнтація.

Сьогодні наша країна як і весь світ зазнає значних соціальних, культурних, демографічних, економічних, екологічних і технологічних змін. Безперечно, означені зміни матимуть вплив і на кон'юнктуру ринку праці, який, втім, зазнає значних змін вже зараз [1]. Однак, усвідомлений вибір професії, що базується на інтересах, схильностях та здібностях, а також враховує сильні та слабкі сторони особистості, досить імовірно буде сприяти досягненню професійного успіху [2].

У житті обдарованих професія, згідно з дослідженнями, посідає визначальне місце, а обдаро-

вані схильні частіше працювати на одному місці протягом тривалого часу, що суперечить сучасним тенденціям багаторазової зміни місця роботи, професії чи навіть кар'єри [3].

Нині в Україні зареєстровано понад півтора мільйона безробітних осіб, що становить 9,2 % робочої сили. Окрім того, рівень зайнятості молодих людей, віком до 25 років, є одним із найнижчих і становить 31 %. Суттєвим є дисбаланс між попитом і пропозицією робочої сили. Нині, в середньому по країні, на одне вільне робоче місце претендує шість безробітних (тоді як минулого року це було

три особи). Найбільших труднощів із працевлаштуванням зазнають представники таких професій, як економіст, менеджер, юрист, бухгалтер [4].

Водночас серед абітурієнтів 2020 р. (як і багато років поспіль) найпопулярнішими є філологічні та юридичні спеціальності, менеджмент і комп'ютерні науки. Отже, вибір професії сучасні абітурієнти здійснюють, на жаль, без урахування потреб ринку праці країни та тенденцій його розвитку.

Топ-10 спеціальностей 2020 р. (за кількістю поданих заяв) [5]:

- право – 116 689;
- менеджмент – 92 147;

- філологія – 76 708;
- комп'ютерні науки – 63 410;
- середня освіта – 62 676;
- економіка – 50 841;
- інженерія програмного забезпечення – 47 038;
- фінанси, банківська справа та страхування – 46 844;
- психологія – 43 791;
- маркетинг – 42 379.

Ще більш показовим є аналіз розподілу найменших і найбільших середніх конкурсних балів зарахованих вступників за спеціальностями та спеціалізаціями окремих галузей знань (рис. 1) [6].

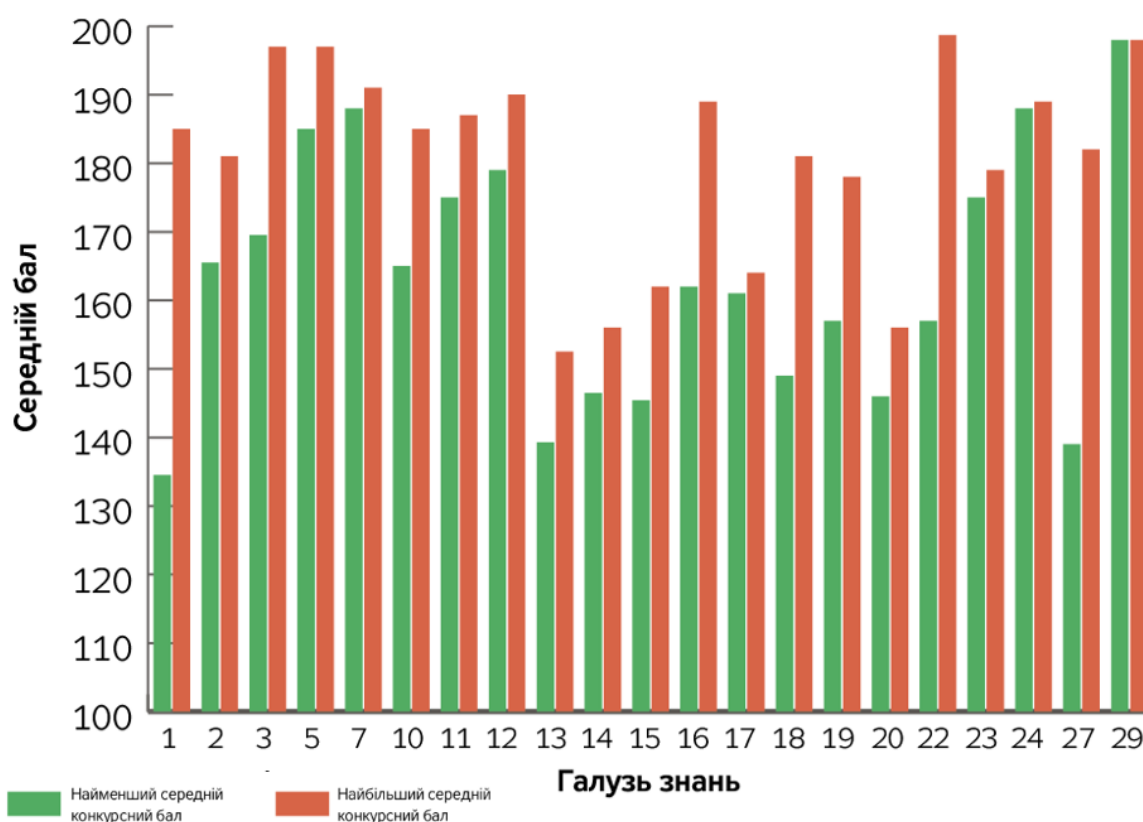

Рис. 1. Розподіл найменших і найбільших середніх конкурсних балів зарахованих вступників за спеціальностями та спеціалізаціями окремих галузей (2020 р.)

Примітка: галузі знань: 1. Освіта; 2. Культура і мистецтво; 3. Гуманітарні науки; 5. Соціальні та поведінкові науки; 7. Управління та адміністрування; 10. Природничі науки; 11. Математика та статистика; 12. Інформаційні технології; 13. Механічна інженерія; 14. Електрична інженерія; 15. Автоматизація та приладобудування; 16. Хімічна та біоінженерія; 17. Електроніка та телекомунікації; 18. Виробництво та технології; 19. Архітектура та будівництво; 20. Аграрні науки та продовольство; 22. Охорона здоров'я; 23. Соціальна робота; 24. Сфера обслуговування; 27. Транспорт; 29. Міжнародні відносини. Не позначені галузі, що містять спеціальності, на які вступ відбувався за широким конкурсом.

Найвищими (понад 190) були прохідні бали під час вступу на бюджет на спеціальності «Міжнародні відносини», а також окремі спеціалізації: «Філологія», «Стоматологія» та «Журналістика».

Найнижчими (нижче 130) виявилися прохідні бали на всі спеціальності галузей «Механічна інженерія», «Електрична інженерія» і «Аграрні науки та продовольство», значну частину спеціальностей

галузі «Освіта/Педагогіка», а також спеціальності «Хімія», «Фізика» та «Астрономія», «Прикладна фізика та наноматеріали», «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології», «Хімічні технології та інженерія», «Технології легкої промисловості», «Технології захисту навколишнього середовища», «Гірництво», «Деревообробні та меблеві технології», «Будівництво та цивільна інженерія», «Залізничний транспорт», «Транспортні технології (на залізничному транспорті)» [6].

Важливо зазначити, що вибір професії, спеціальності задає траєкторію розвитку особистості на багато років уперед. Відтак, закономірним є запитання про те, на що спираються сучасні українські обдаровані учні в процесі вибору виду майбутньої зайнятості? Та чи є у школярів необхідні знання та можливості для того, аби зробити свідомий та обґрунтований вибір професії?

Для вивчення чинників професійного самовизначення обдарованих старшокласників було організовано та проведено емпіричне дослідження. Основна мета експериментальної роботи полягала в дослідженні взаємозв'язків між структурою інтересів і структурою інтелекту (здібностей) українських підлітків віком 13–17 років з урахуванням рівня їхніх інтелектуально-академічних досягнень і статі.

Гіпотези дослідження:

1) орієнтування підлітків на дисципліні інженерно-технологічного профілю підтверджується розвиненим математичним і просторовим інтелектом;

2) орієнтування учнів на дисципліні гуманітарного профілю підтверджується розвиненим вербальним інтелектом, причому зацікавленість літературною творчістю і мистецтвом також є високим рівнем креативності;

3) орієнтування на дисципліні природничого профілю спирається на розвинений просторовий інтелект;

4) інтерес до науки учасників експериментальної групи виражений більше, ніж у досліджуваних контрольної групи.

Додатковим завданням дослідження було порівняння інтелектуальних здібностей у хлопців і дівчат, а також вивчення чинників вибору професії обдарованими учнями.

Інструментарій. У дослідженні вивчалися структура інтересів, здібності та креативність. Для вивчення *інтересів* було використано авторську методику Н. Бельської «Карта інтересів». Методика дає змогу виміряти рівень інтересу до навчальних (загальноосвітніх) дисциплін: математики, фізики, хімії, біології, історії, географії, філології (мови), інформатики, літературної творчості, а також до деяких видів діяльності, а саме до: науки, мистецтва, техніки, менеджменту, права, економіки, педагогіки, медицини, обслуговування, ризику та спорту.

За допомогою факторного аналізу дані інтереси було згруповано в п'ять профілів, а саме:

1) гуманітарний – охоплює інтереси до філології, літератури, мистецтва, історії;

2) інженерно-технологічний – охоплює інтереси до інформатики, фізики, математики та техніки (при запереченні інтересу до права та літературної творчості);

3) природничий – охоплює інтереси до біології, медицини, хімії, географії, ризику та спорту;

4) економіко-правовий – охоплює інтереси до економіки, менеджменту, права;

5) соціально-педагогічний – охоплює інтереси до педагогіки та обслуговування (при запереченні інтересу до науки) [7].

Для вивчення *структури інтелекту (здібностей)* було використано останню версію Тесту структури інтелекту Р. Амтхауера (ТСІ Р. Амтхауера; I-S-T-2000 R). Тест спрямовано на вимірювання трьох компонентів інтелекту – вербального (ВІ), математичного (МІ), просторового (ПІ). Кожен із зазначених видів інтелекту було представлено трьома видами здібностей:

ВІ: 1) «інформованість, ерудиція, обсяг лексику, розуміння контекстів»; 2) «здатність до виявлення аналогій і встановлення логічних зв'язків між різними видами вербалізованої інформації»; 3) «здібності до абстрагування, до узагальнення понять і категоризації; основи теоретико-концептуального мислення»;

МІ: 1) «знання базових основ математики, вміння користуватися ними на практиці, темп і якість простого математичного аналізу»; 2) «загальні здібності та активність математичного інтелекту, здатність до прогнозу, розробки алгоритмів»; 3) «гнучкість математичного інтелекту, інтуїція, здатність знаходити рішення за умови нестачі інформації»;

ПІ: 1) «здатність до наочно-просторового мислення, вміння подумки оперувати зображеннями на площині»; 2) «здатність до об'ємного геометричного аналізу, техніко-конструктивні та інженерно конструкторські задатки»; 3) «*флюїдний інтелект*» – здатність до встановлення аналогій і логічних зв'язків між різними видами невербальної інформації, задатки аналітичних і наукових здібностей до точних наук і природознавства».

Для дослідження рівня креативності було використано модифіковану Н. Бельською версію тесту креативності Ф. Вільямса. Методика вимірює рівень вираженості таких аспектів креативності, як: оригінальність (унікальність) відповідей; цілісність (контекстуально) відповідей; синтез оригінальності та цілісності відповідей.

Вибірка. До експериментальної групи (ЕГ) увійшли 557 учнів – членів Малої академії наук (МАН) України учасників третього (фінального)

етапу конкурсу – захисту науково-дослідницьких і творчих робіт (з них 331 дівчина і 226 хлопців). 3-поміж учасників ЕГ були представники всіх 12-ти наукових відділень МАН України. До контрольної групи (КГ) увійшли 391 учень ліцеїв м. Київ (143 дівчини і 188 хлопців).

Результати дослідження. Порівняння рейтингів інтересів (за методикою «Карта інтересів») дало змогу загалом виявити подібність досліджуваних груп. Середньостатистичні показники інтересів до навчальних дисциплін і видів діяльності (у сирих балах) обох груп представлено на рисунках 2 і 3.

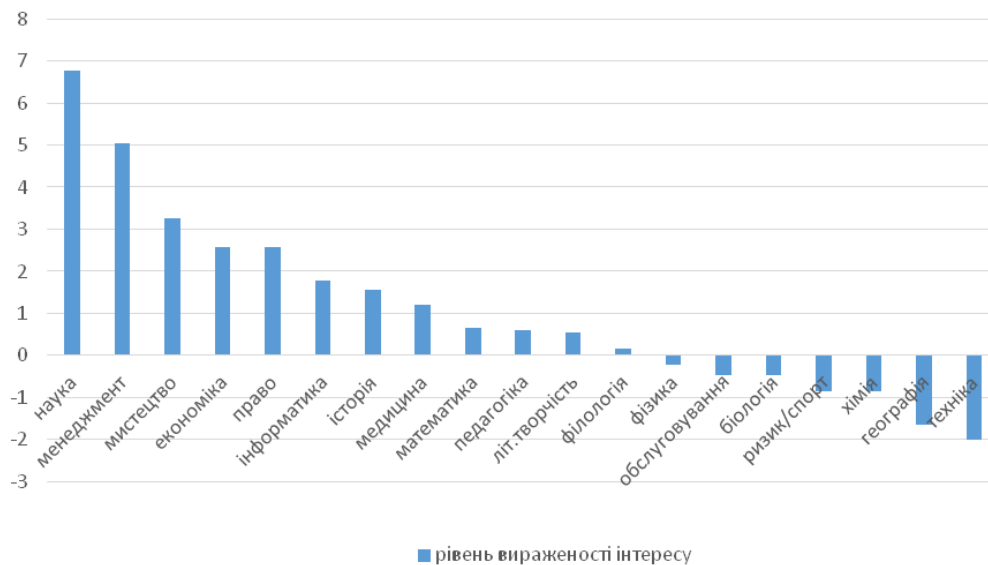

Рис. 2. Рівень вираженості інтересів в ЕГ

Однак також були виявлені певні значущі відмінності між ЕГ і КГ. Так, більша частина видів діяльності в обох вибірках представлена у верхній частині рейтингу, тоді як навчальні

дисципліни розміщені переважно знизу. Найбільш істотною відмінністю виявилось лідерство науки в ЕГ при її переміщенні на четверте місце в КГ.

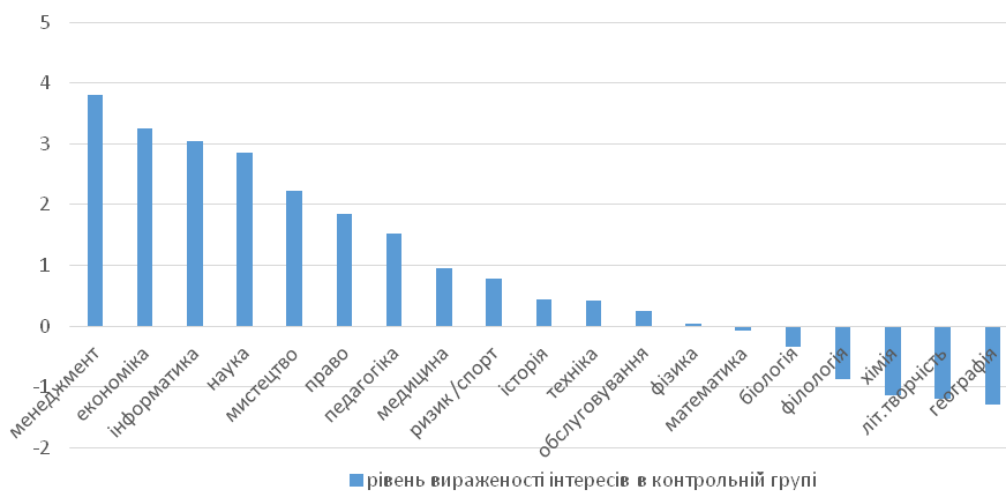

Рис. 3. Рівень вираженості інтересів у КГ

Порівняльний аналіз результатів обох груп свідчить на користь більшого «розмаху інтересів» в учнів ЕГ, у порівнянні з їхніми однолітками з КГ. Так, інтереси учнів – членів МАН України виражені яскравіше, тобто вони знаходяться ближче до завершення періоду самовизначення («подобастся – не подобастся»). Можна констатувати, що учасники ЕГ демонструють більше глибоких інтересів, які переходять у схильність

до певних видів діяльності, в яких дані інтереси задовольняються. Це свідчить на користь більшої цілісності особистості та готовності до професійно-творчої самореалізації школярів, які беруть участь у конкурсах МАН України.

Результати порівняння показників інтелектуальних здібностей (у сирих балах) у хлопців і дівчат за результатами Тесту структури інтелекту Р. Амтауера представлено в таблицях 1 і 2.

Показники інтелектуальних здібностей за субтестами ТСІ

Субтест (с/т)	Групи за статтю	Середнє	Середнє квадратичне відхилення	t-критерій Стьюдента	Рівень значущості																																																																					
C/m 1	дівчата	10,67	2,54	t = - 1,9	p = 0,058(?)																																																																					
	хлопці	11,02	2,46			C/т 2	дівчата	10,41	3,25	t = - 2, 08	p = 0,038	хлопці	10,94	3,72	C/т 3	дівчата	11,09	3,83	t = 2,59	p = 0,01	хлопці	10,33	3,72	C/т 4	дівчата	16,17	4,06	t = 0,62	p = 0,513	хлопці	16,35	3,57	C/т 5	дівчата	11,02	5,99	t = - 5,12	p = 0,000	хлопці	13,2	5,52	C/m 6	дівчата	13,67	4,68	t = - 1,93	p = 0,054(?)	хлопці	14,34	4,71	C/т 7	дівчата	7,63	3,54	t = - 2, 85	p = 0,004	хлопці	8,42	3,95	C/т 8	дівчата	8,39	3,97	t = - 3, 083	p = 0,002	хлопці	9,3	3,99	C/т 9	дівчата	10,62	3,38	t = 2,28	p = 0,023
C/т 2	дівчата	10,41	3,25	t = - 2, 08	p = 0,038																																																																					
	хлопці	10,94	3,72			C/т 3	дівчата	11,09	3,83	t = 2,59	p = 0,01	хлопці	10,33	3,72	C/т 4	дівчата	16,17	4,06	t = 0,62	p = 0,513	хлопці	16,35	3,57	C/т 5	дівчата	11,02	5,99	t = - 5,12	p = 0,000	хлопці	13,2	5,52	C/m 6	дівчата	13,67	4,68	t = - 1,93	p = 0,054(?)	хлопці	14,34	4,71	C/т 7	дівчата	7,63	3,54	t = - 2, 85	p = 0,004	хлопці	8,42	3,95	C/т 8	дівчата	8,39	3,97	t = - 3, 083	p = 0,002	хлопці	9,3	3,99	C/т 9	дівчата	10,62	3,38	t = 2,28	p = 0,023	хлопці	10,03	3,64						
C/т 3	дівчата	11,09	3,83	t = 2,59	p = 0,01																																																																					
	хлопці	10,33	3,72			C/т 4	дівчата	16,17	4,06	t = 0,62	p = 0,513	хлопці	16,35	3,57	C/т 5	дівчата	11,02	5,99	t = - 5,12	p = 0,000	хлопці	13,2	5,52	C/m 6	дівчата	13,67	4,68	t = - 1,93	p = 0,054(?)	хлопці	14,34	4,71	C/т 7	дівчата	7,63	3,54	t = - 2, 85	p = 0,004	хлопці	8,42	3,95	C/т 8	дівчата	8,39	3,97	t = - 3, 083	p = 0,002	хлопці	9,3	3,99	C/т 9	дівчата	10,62	3,38	t = 2,28	p = 0,023	хлопці	10,03	3,64															
C/т 4	дівчата	16,17	4,06	t = 0,62	p = 0,513																																																																					
	хлопці	16,35	3,57			C/т 5	дівчата	11,02	5,99	t = - 5,12	p = 0,000	хлопці	13,2	5,52	C/m 6	дівчата	13,67	4,68	t = - 1,93	p = 0,054(?)	хлопці	14,34	4,71	C/т 7	дівчата	7,63	3,54	t = - 2, 85	p = 0,004	хлопці	8,42	3,95	C/т 8	дівчата	8,39	3,97	t = - 3, 083	p = 0,002	хлопці	9,3	3,99	C/т 9	дівчата	10,62	3,38	t = 2,28	p = 0,023	хлопці	10,03	3,64																								
C/т 5	дівчата	11,02	5,99	t = - 5,12	p = 0,000																																																																					
	хлопці	13,2	5,52			C/m 6	дівчата	13,67	4,68	t = - 1,93	p = 0,054(?)	хлопці	14,34	4,71	C/т 7	дівчата	7,63	3,54	t = - 2, 85	p = 0,004	хлопці	8,42	3,95	C/т 8	дівчата	8,39	3,97	t = - 3, 083	p = 0,002	хлопці	9,3	3,99	C/т 9	дівчата	10,62	3,38	t = 2,28	p = 0,023	хлопці	10,03	3,64																																	
C/m 6	дівчата	13,67	4,68	t = - 1,93	p = 0,054(?)																																																																					
	хлопці	14,34	4,71			C/т 7	дівчата	7,63	3,54	t = - 2, 85	p = 0,004	хлопці	8,42	3,95	C/т 8	дівчата	8,39	3,97	t = - 3, 083	p = 0,002	хлопці	9,3	3,99	C/т 9	дівчата	10,62	3,38	t = 2,28	p = 0,023	хлопці	10,03	3,64																																										
C/т 7	дівчата	7,63	3,54	t = - 2, 85	p = 0,004																																																																					
	хлопці	8,42	3,95			C/т 8	дівчата	8,39	3,97	t = - 3, 083	p = 0,002	хлопці	9,3	3,99	C/т 9	дівчата	10,62	3,38	t = 2,28	p = 0,023	хлопці	10,03	3,64																																																			
C/т 8	дівчата	8,39	3,97	t = - 3, 083	p = 0,002																																																																					
	хлопці	9,3	3,99			C/т 9	дівчата	10,62	3,38	t = 2,28	p = 0,023	хлопці	10,03	3,64																																																												
C/т 9	дівчата	10,62	3,38	t = 2,28	p = 0,023																																																																					
	хлопці	10,03	3,64																																																																							

Представлені у таблицях 1 і 2 емпіричні дані підтверджують, що результати, отримані хлопцями, на високому рівні значущості перевершують результати дівчат у рівні розвитку математичних здібностей, і, на рівні статистичної тенденції, – у рівні розвитку просторового мислення. Також очевидно є перевага хлопців на рівні розвитку за-

гального інтелекту. Що ж стосується вербального інтелекту, то, попри те, що при виконанні субтесту «Здатність до абстракції, до узагальнення понять і категоризації; основи теоретико-концептуального мислення» дівчата показали кращі результати, у підсумку за рівнем вербального інтелекту обидві групи виявилися приблизно на одному рівні.

Таблиця 2

Показники інтелектуальних здібностей

Вид інтелекту	Групи за статтю	Середнє (m)	Середнє квадратичне відхилення (δ)	t-критерій Стьюдента	Рівень значущості																								
Вербальний інтелект	дівчата	32,16	7,8	t = - 0,26	p = 0,797																								
	хлопці	32,32	8,43			Математичний інтелект	дівчата	40,81	11,71	t = - 3, 603	p = 0,000	хлопці	43,89	11,01	Просторовий інтелект	дівчата	26,64	8,46	t = - 1,76	p = 0,079(?)	хлопці	27,79	9,10	Загальний IQ	дівчата	99,7	21,11	t = - 2, 829	p = 0,005
Математичний інтелект	дівчата	40,81	11,71	t = - 3, 603	p = 0,000																								
	хлопці	43,89	11,01			Просторовий інтелект	дівчата	26,64	8,46	t = - 1,76	p = 0,079(?)	хлопці	27,79	9,10	Загальний IQ	дівчата	99,7	21,11	t = - 2, 829	p = 0,005	хлопці	104,15	21,46						
Просторовий інтелект	дівчата	26,64	8,46	t = - 1,76	p = 0,079(?)																								
	хлопці	27,79	9,10			Загальний IQ	дівчата	99,7	21,11	t = - 2, 829	p = 0,005	хлопці	104,15	21,46															
Загальний IQ	дівчата	99,7	21,11	t = - 2, 829	p = 0,005																								
	хлопці	104,15	21,46																										

Отримані емпіричні дані загалом збігаються з даними, представленими у літературі [8] – перевага чоловіків у царині математичного та просторового мислення була виявлена у більшості аналогічних досліджень. Новітні дані також підтверджують цей факт: співвідношення юнаків і

дівчат, які беруть участь в міжнародних математичних олімпіадах, становить 5 : 1 [9].

Для перевірки наступних гіпотез нами було встановлено відповідність емпірично виділених профілів інтересів і спеціалізацій на відділеннях МАН України (табл. 3).

Таблиця 3

Профілі інтересів

Профіль інтересів	Відділення МАН України
Інженерно-технологічний	Технічних наук; Комп'ютерних наук Математики; Фізики і астрономії
Економіко-правовий	Економіки; секції «Правознавство» відділення «Філософії та суспільствознавства»
Природничий	Наук про Землю; Хімії та біології; Екології та аграрних наук
Гуманітарний	Літературознавства, фольклористики та мистецтвознавства; Мовознавства; Історії; Філософії та суспільствознавства

Примітка: соціально-педагогічний профіль в ЕГ не досліджувався.

Дослідження структури інтелекту в ЕГ виявили істотні відмінності між учасниками конкурсу

МАН України, які захищали роботи на різних відділеннях (табл. 4).

Таблиця 4

Середні показники IQ у профільних відділеннях МАН України (у сирих балах)

Профілі	ВІ	МІ	ШІ	Загальний IQ
інженерно-технологічний	37,04	49,58	28,58	115,21
економіко-правовий	34,58	48,29	25,62	108,5
природничий	35,89	43,32	25,58	104,8
гуманітарний	34,68	40,24	23,58	98,5

Примітка: жирним шрифтом виділені найвищі показники, жирним курсивом – найменші.

Як видно з представлених у таблиці 4 результатів, найбільш успішно впоралися з тестом інтелекту учні, чії інтереси відповідають інженерно-технологічному профілю, а найменш успішно – члени конкурсу МАН

України – представники відділення гуманітарного профілю.

Отримані емпіричні дані були підтверджені за допомогою кореляційного аналізу, результати якого представлені в таблиці 5.

Таблиця 5

Результати кореляційного аналізу між профілями інтересів та інтелектуальними показниками у відповідних відділеннях МАН України

Профілі	ВІ	МІ	ШІ	Загальний IQ
Інженерно-технологічний	r = 0,16 p = 0,002	r = 0,43 p = 0,000	r = 0,3 p = 0,000	r = 0,41 p = 0,000
Економіко-правовий	r = - 0,07 p = 0,161	r = 0,046 p = 0,378	r = - 0,032 p = 0,542	r = - 0,011 p = 0,833
Природничий	r = 0,053 p = 0,298	r = 0,053 p = 0,298	r = 0,11 p = 0,029	r = 0,09 p = 0,07
Гуманітарний	r = - 0,13 p = 0,012	r = - 0,31 p = 0,000	r = - 0,15 p = 0,004	r = - 0,27 p = 0,000

Примітка: жирним шрифтом виділено показники, за якими отримано достовірно значущі відмінності. Курсивом виділено показники, що відображають статистичну тенденцію.

Окрім того, було виявлено позитивний зв'язок між ступенем вираженості до інтересів і професій інженерно-технологічного профілю та всіма параметрами структури інтелекту, а також негативний – між ступенем вираженості до інтересів і професій гуманітарного профілю й аналогічними показниками. Варто зауважити, що певною мірою позитивно корелюють просторові здібності та інтерес до дисциплін природничого

профілю. Ті учасники конкурсу МАН України, які захищають роботи на відділеннях економіко-правового спектру, характеризуються або значним розкидом за рівнем інтелекту, або демонструють результати, що знаходяться поблизу середніх значень.

Аналогічну процедуру кореляційного аналізу між профілями інтересів та інтелектуальними показниками було проведено також у КГ (табл. 6).

Таблиця 6

Результати кореляційного аналізу між профілями інтересів і інтелектуальними показниками в контрольній групі

Профілі інтересів	ВІ	МІ	ШІ	Загальний IQ
Інженерно-технологічний	r = 0,079 p = 0,208	r = 0,2 p = 0,001	r = 0,11 p = 0,075	r = 0,3 p = 0,000
Економіко-правовий	r = 0,001 p = 0,984	r = 0,056 p = 0,372	r = - 0,067 p = 0,288	r = 0,106 p = 0,090
Природничий	r = - 0,112 p = 0,073	r = - 0,108 p = 0,083	r = - 0,23 p = 0,000	r = - 0,021 p = 0,736
Гуманітарний	r = - 0,06 p = 0,333	r = - 0,059 p = 0,345	r = - 0,063 p = 0,320	r = - 0,169 p = 0,007
Соціально-педагогічний	r = - 0,237 p = 0,000	r = - 0,144 p = 0,021	r = - 0,162 p = 0,010	r = - 0,265 p = 0,001

Примітка: жирним шрифтом виділено показники, за якими отримано достовірно значущі відмінності.

У представлених результатах можна спостерігати часткове підтвердження результатів, отриманих в ЕГ: «інженери-технологи» демонструють

кращі результати за загальним інтелектом (насамперед за рахунок математичного, і певною мірою – просторового мислення); «гуманітарії» загалом

поступаються трьом групам (профілів), хоча демонструють кращі, у порівнянні з представниками соціально-педагогічного вектору інтересів, результати. Згадані емпіричні результати засвідчують, що чим більш яскраво виявлена цікавість до соціономічних професій (педагогіка, будь-яка соціальна робота, сервіс), та інтерес до таких видів

діяльності, як «ризик і спорт», тим рідше буде зустрічатися високий рівень шкільно-академічного інтелекту. Цей емпіричний факт вказує на те, що інтелект і обдарованість цієї соціальної групи знаходяться в іншій площині та потребує додаткового вивчення. Цікавим є аналіз отриманих результатів у статевому аспекті (табл. 7, 8).

Таблиця 7

Результати кореляційного аналізу між «профілями інтересів» і видами інтелекту (хлопці ЕГ та КГ)

Профілі інтересів	ВІ	МІ	ПІ	Загальний IQ
Інженерно-технологічний	$r = 0,072$ $p = 0,206$	$r = 0,24$ $p = 0,000$	$r = 0,24$ $p = 0,000$	$r = 0,12$ $p = 0,039$
Економіко-правовий	$r = - 0,08$ $p = 0,161$	$r = - 0,026$ $p = 0,649$	$r = - 0,059$ $p = 0,362$	$r = - 0,008$ $p = 0,886$
Природничий	$r = - 0,028$ $p = 0,622$	$r = - 0,113$ $p = 0,046$	$r = - 0,062$ $p = 0,275$	$r = 0,008$ $p = 0,892$
Гуманітарний	$r = - 0,05$ $p = 0,331$	$r = - 0,139$ $p = 0,014$	$r = - 0,12$ $p = 0,035$	$r = - 0,094$ $p = 0,101$
Соціально-педагогічний	$r = - 0,36$ $p = 0,000$	$r = - 0,272$ $p = 0,000$	$r = - 0,048$ $p = 0,405$	$r = - 0,041$ $p = 0,476$

Примітка: жирним шрифтом виділено показники, за якими отримано достовірно значущі відмінності.

З представлених у таблиці 7 результатів зрозуміло, що хлопці (незалежно від приналежності до вибірки), які зорієнтовані на дисципліни та професії інженерно-технологічного профілю, демонструють загальний високий результат IQ – насамперед за рахунок успішного виконання субтестів, що вимірюють математичне та просторове мислення. Хлопці-«гуманітарії» широко варіюють у діапазоні загального IQ, але демонструють невисокі результати в математичному і просторовому мисленні. Хлопці-натуралісти демонструють невисокі результати в

математичних субтестах, і це може бути проблемою та водночас завданням для педагогів – викладачів відповідних дисциплін. Хлопці, які зорієнтовані на соціально-педагогічний профіль інтересів, демонструють низькі успіхи у виконанні субтестів, що діагностують вербальний і математичний інтелекти, але загалом не відрізняються від інших груп. Результати хлопців, які зорієнтовані на дисципліни та види діяльності економіко-правового профілю, знову показали або незалежність згаданого профілю від рівня інтелекту, або його «прив'язку» до середніх значень.

Таблиця 8

Результати кореляційного аналізу між «профілями інтересів» і видами інтелекту (дівчата ЕГ та КГ)

Профілі	ВІ	МІ	ПІ	Загальний IQ
Інженерно-технологічний	$r = 0,078$ $p = 0,153$	$r = 0,387$ $p = 0,000$	$r = 0,29$ $p = 0,000$	$r = 0,36$ $p = 0,000$
Економіко-правовий	$r = 0,066$ $p = 0,208$	$r = 0,122$ $p = 0,021$	$r = - 0,058$ $p = 0,291$	$r = 0,068$ $p = 0,213$
Природничий	$r = - 0,035$ $p = 0,522$	$r = 0,073$ $p = 0,182$	$r = 0,1$ $p = 0,08$	$r = 0,069$ $p = 0,203$
Гуманітарний	$r = 0,007$ $p = 0,900$	$r = - 0,21$ $p = 0,000$	$r = - 0,14$ $p = 0,008$	$r = - 0,17$ $p = 0,002$
Соціально-педагогічний	$r = - 0,34$ $p = 0,000$	$r = - 0,16$ $p = 0,018$	$r = - 0,039$ $p = 0,474$	$r = - 0,23$ $p = 0,001$

Примітка: жирним шрифтом виділено показники, за якими отримано достовірно значущі відмінності. Курсивом виділено показники, що відображають статистичну тенденцію.

Показники в групі дівчат мало відрізняються від результатів групи хлопців, що було представлено в таблиці 7. Винятком є природничий та економіко-правовий профілі, які в дівчат виявилися позитивно пов'язані з просторовим і математичним інтелектом відповідно. Фактично, збіг результатів в обох групах відносно зв'язків інженерно-технологічного, гуманітар-

ного та соціально-педагогічного профілів зі структурою інтелекту вказує на те, що ці зв'язки існують незалежно від статевої (гендерної) приналежності.

У контексті піднятої проблематики важливим видається завдання щодо виявлення можливих зв'язків між інтересом до науки та інтелектом в обох групах респондентів (табл. 9).

Таблиця 9

Результати кореляційного аналізу між інтересом до науки та інтелектом

	ВІ та інтерес до науки	МІ та інтерес до науки	ПІ та інтерес до науки	Загальний IQ та інтерес до науки
Експериментальна група	$r = 0,23$ $p = 0,000$	$r = 0,15$ $p = 0,003$	$r = 0,2$ $p = 0,000$	$r = 0,24$ $p = 0,000$
Контрольна група	$r = 0,17$ $p = 0,005$	$r = 0,109$ $p = 0,080$	$r = 0,051$ $p = 0,417$	$r = 0,14$ $p = 0,022$

Емпіричні результати засвідчують, що інтерес до науки в ЕГ виражений значно глибше, ніж у КГ, що вказує на переростання цього інтересу в схильність до занять науково-дослідною роботою. Окрім того, це дає змогу дійти висновку про те, що інтерес до науки

підкріплюється відповідним інтелектуальним забезпеченням.

Додаткову інформацію щодо вивчення взаємозв'язку між інтересом до науки та інтелектом внесли результати факторного аналізу, що представлено в таблицях 10 і 11.

Таблиця 10

Результати факторного аналізу (ЕГ)

Змінна	1 фактор	2 фактор	3 фактор
Інтерес до науки		0,879	- 0,325
Вербальний інтелект	0,553		
Математичний інтелект	0,850		
Просторовий інтелект	0,771		
Інженерно-технологічний профіль	0,550		- 0,488
Економіко-правовий профіль		0,501	0,504
Природничий профіль		0,707	
Гуманітарний профіль	- 0,391	0,508	0,532
Соціально-педагогічний профіль			0,890

Результати факторного аналізу, представлені в таблиці 11, свідчать що найбільшою мірою інтерес до науки в ЕГ проявляють учні, інтереси яких знаходяться в рамках природничого профілю. Учні, що демонструють інтереси інженерно-технологічного профілю (попри те, що саме вони є найбільш інтелектуальною підгрупою досліджуваної вибірки) зорієнтовані більшою мірою на вирішення завдань прикладного характеру. Суперечливо виражений інтерес до науки у представників економіко-правового та гуманітарного профілів вказує на те, що серед цих підгруп є як ті, хто зорієнтовані на науково-дослідницьку

діяльність, так ті, хто уникає пов'язаних із нею завдань. Закономірно (з урахуванням попередніх емпіричних результатів) проявилось заперечення інтересу до науки у представників соціально-педагогічного профілю.

Вирішення завдання виявлення інтелектуального забезпечення інтересів було б неповним у разі ігнорування такого чинника інтелекту, як креативність. На жаль, дослідження креативності вдалося провести лише на частині КГ. Проте, отримані результати можуть бути екстрапольовані і на ЕГ, оскільки категоризація (профілізація) інтересів у обох груп практично ідентична.

Таблиця 11

Результати кореляційного аналізу між профілями інтересів і креативністю (КГ, N = 169)

Профіль інтересів	Показник креативності 1	Показник креативності 2	Показник креативності 3
Інженерно-технологічний профіль	$r = - 0,108$ $p = 0,274$	$r = - 0,086$ $p = 0,381$	$r = - 0,037$ $p = 0,711$
Економіко-правовий профіль	$r = - 0,137$ $p = 0,165$	$r = 0,098$ $p = 0,320$	$r = 0,136$ $p = 0,168$
Природничий профіль	$r = - 0,22$ $p = 0,022$	$r = - 0,065$ $p = 0,512$	$r = 0,023$ $p = 0,813$
Гуманітарний профіль	$r = 0,2$ $p = 0,045$	$r = 0,28$ $p = 0,004$	$r = 0,32$ $p = 0,001$
Соціально-педагогічний профіль	$r = 0,025$ $p = 0,726$	$r = 0,101$ $p = 0,308$	$r = 0,079$ $p = 0,424$

Примітка: показник креативності 1 – оригінальність (унікальність) відповідей; показник креативності 2 – цілісність (контекстуально) відповідей; показник креативності 3 – синтез оригінальності і цілісності відповідей.

що з показником рівня загального інтелекту ця профільна група пов'язана негативно, то можна стверджувати, що інтелект і креативність дійсно є ортогональними факторами. Окрім того, має місце компенсація розвинуеною креативністю (дивергентним мисленням) недостат-

ньої успішності у вирішенні завдань закритого типу.

Перевірка нашої гіпотези про зв'язок креативності й орієнтації на такі види діяльності, як «літературна творчість» і «мистецтво» отримала підтвердження (табл. 12).

Таблиця 12

Результати кореляційного аналізу між інтересом до літературної творчості та мистецтва і креативністю (КГ, N = 105)

Інтереси	Показник креативності 1	Показник креативності 2	Показник креативності 3
Літературна творчість	r = 0,126 p = 0,201	r = 0,266 p = 0,006	r = 0,278 p = 0,004
Мистецтво	r = 0,147 p = 0,134	r = 0,397 p = 0,000	r = 0,4 p = 0,000

Примітка: показник креативності 1 – оригінальність (унікальність) відповідей; показник креативності 2 – цілісність (контекстуально) відповідей; показник креативності 3 – синтез оригінальності і цілісності відповідей.

Отже, як свідчать експериментальні дані, учні, які проявляють зацікавленість до літературної сфери та творчості в мистецтві, демонструють високий рівень креативності на невербальному стимульному матеріалі.

Для вирішення останнього завдання дослідження – вивчення чинників вибору професії обдарованими учнями – нами було проведено опитування 520 учнів – членів МАН України у віці 15–17 років, учасників третього (фінального) етапу конкурсу – захисту науково-дослідницьких і творчих робіт. Послідовна та систематична участь школярів у дослідницькій роботі й вихід на фінальний етап конкурсу-захисту опосередковано свідчить про обдарованість учнів. Окрім того, у попередніх дослідженнях [10] було експериментально підтверджено достовірно більш високу креативність членів МАН України. Варто також зауважити, що це переважно відмінники навчання, фактом чого не можна нехтувати.

Результати опитування засвідчують таке: 21,4 % обдарованих старшокласників не обрали майбутньої професії, 35,2 % – потребують допо-

моги у виборі професії або підтвердженні професійного вибору; 56,4 % – не знають, або знають лише приблизно, чим саме щодня займаються люди обраної ними професії; 83 % – вважають корисною будь-яку додаткову інформацію, що може вплинути на вибір професії.

Окрім того, 45 % опитаних зазначили, що їм важко розібратися в собі, вони мають приблизні уявлення про себе, власні здібності та особливості характеру мають, а 73 % старшокласників хочуть більше дізнатися про власні особливості, сильні та слабкі сторони.

Опитування також засвідчує, що профорієнтаційна робота в закладах освіти проводиться епізодично, припускаючи пасивну позицію учня. Майже третина опитаних потребує профорієнтаційної допомоги.

Ми поцікавилися які професії, на думку респондентів, є перспективними та забезпечують успіх у житті, які професії є найменш актуальними на ринку праці та до якої сфери можна зарахувати обрану старшокласниками професію (рис. 4).

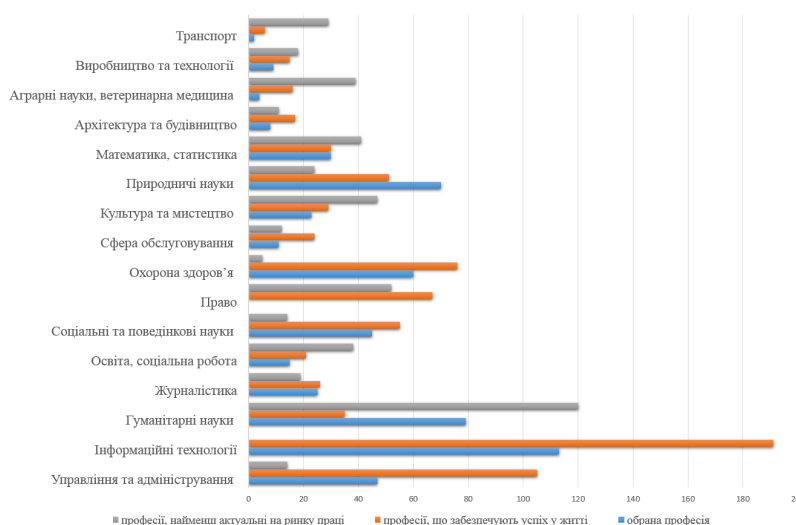

Рис. 4. Розподіл професійних переваг обдарованих старшокласників

Найбільша кількість опитаних вважає, що актуальними та перспективними є професії сфери управління та адміністрування (менеджмент, маркетинг, фінанси тощо) та сфера інформаційних технологій. Досить багато учнів вважають також, що правничі професії, сфера юриспруденції є актуальною та затребуваною ринком нині та в майбутньому. Найменш актуальною, на думку респондентів, є сфера гуманітарних наук (філологія, історія, філософія тощо).

Водночас саме професії гуманітарної сфери найчастіше обирають (після комп'ютерних наук). Досить значна частина учнів також обирає професії сфери управління та адміністрування (менеджмент, маркетинг, фінанси тощо). Рідше опитувані планували обрати професії сфери природничих наук (хімія, фізика, біологія, географія, астрономія) та охорони здоров'я (зокрема, медицини та фармації).

Окрім того, нами було продіагновано ступінь вираженості інтересів опитаних учнів до загальноосвітніх дисциплін і деяких видів діяльності (рис. 5).

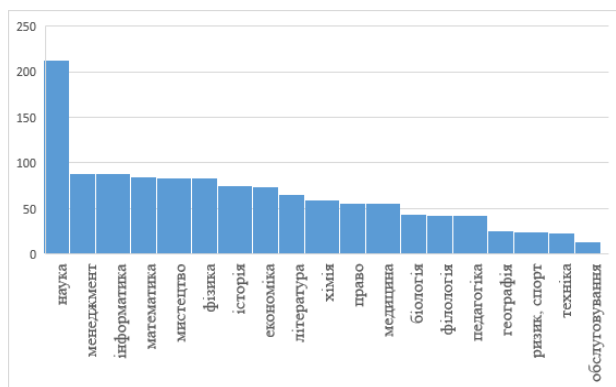

Рис. 5. Вираженість інтересів обдарованих старшокласників

Отже, відповідно до рисунку 5, високий рівень інтересу опитані нами обдаровані учні найчастіше виявляють до науки, менеджменту та інформатики. Для значно меншої кількості респондентів найбільш цікавими є сфера обслуговування, техніка, ризик та спорт і географія. Однак загалом опитувані демонструють широке коло інтересів.

Найбільша кількість респондентів демонструє інтереси інженерно-технологічного профілю (34,13 %). Дещо менше учасники експериментальної групи демонстрували інтереси до гуманітарного (22,69 %), економіко-правового (21,03 %) та природничого (14,76 %) профілів. Найменше опитаних заявили про інтереси до соціально-педагогічного профілю – 7,38 %.

Окрім того, ми вивчали здібності (вербальний, математичний, просторовий та загальний інтелекти) опитаних учнів, запропонувавши учасникам пройти дослідження «Тест структури інтелекту». Ми порівняли, чи збігається вибір професії обдарованих старшокласників з їхніми інтересами та здібностями (рис. 6).

Варто зауважити, інтереси та здібності особистості зазвичай корелюють між собою. Однак досить часто зустрічаються і неспівпадіння – при розвинених здібностях немає інтересу до цього виду занять і навпаки – зацікавленість певним видом діяльності не підкріплюється здібностями. Означене часто стає проблемою під час прийняття рішення про вибір професії: чим треба керуватися у виборі – здібностями чи інтересами.

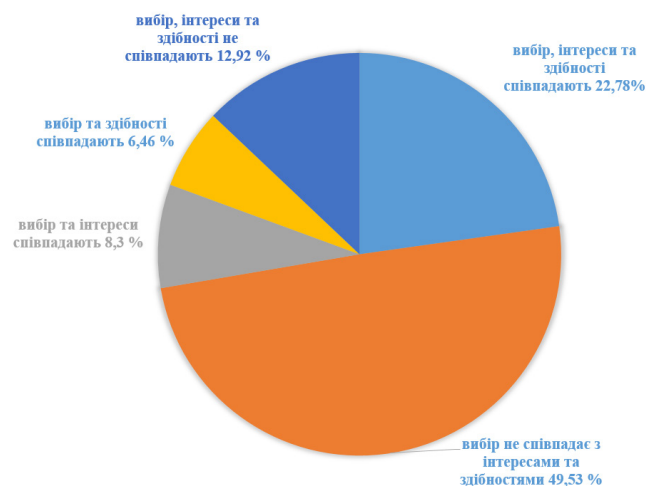

Рис. 6. Порівняння професійного вибору обдарованих старшокласників з інтересами та здібностями (N = 520)

З рисунку 6 видно, що співпадіння професійного вибору, інтересів та здібностей демонструють 22,78 % опитуваних. Значно менша кількість респондентів спирається під час вибору професії або на здібності (6,46 %), або на інтереси (8,3 %). Так, 49,53 % опитаних учнів демонструє здібності та високий інтерес до однієї сфери професійної діяльності, однак обрати планує зовсім іншу.

Такий вибір професії, що не відповідає або здібностям, або інтересам учня, не можна трактувати оціночно без додаткової інформації, адже на успішну професійну самореалізацію особистості впливає значно більше факторів, аніж інтереси та здібності. Проте на такий факт необхідно звертати увагу з метою сприяння усвідомленому та обґрунтованому професійному самовизначенню. Не варто забувати про вибір професії, що не відповідає ні здібностям, ні інтересам опитаного. Такий вибір може бути викликаний випадковими, ситуативними інтересами, уявленнями про престижність професії, бути зроблений «за компанію». Відтак, він потребує особливої уваги та профорієнтаційного супроводу. Таким чином, наше дослідження, окрім іншого, виявило ще одну проблему – розвитку рефлексії обдарованих учнів.

Таким чином, у проведеному дослідженні чинників професійного самовизначення обдарованих старшокласників було з'ясовано низку суперечностей, що потребують системних рішень, зокрема:

- невідповідність уявлень обдарованих учнів про ринок праці та актуальний стан речей,
- неусвідомлення опитаними своїх інтересів, здібностей, сильних і слабких сторін особистості;
- епізодичний профорієнтаційний супровід, що припускає пасивну позицію учня;
- традиційні й узагальнені форми та методи діагностичної роботи сприймаються обдарованими як дитячі та нецікаві;
- відсутність централізованої системи з надання профорієнтаційних послуг.

Окрім того, у проведеному дослідженні було також емпірично підтверджено, що структура інтересів школярів, які беруть участь у науково-дослідній роботі в рамках МАН України (тобто з ЕГ), характеризується більшою сформованістю, чіткістю і виразністю переваг, аніж у їх однолітків з КГ. Це може свідчити про те, що члени МАН України знаходяться порівняно ближче до завершальної стадії професійного самовизначення.

Порівняльний аналіз показників розвитку інтелекту в юнаків і дівчат підтверджує результати багатьох аналогічних досліджень: в загальному інтелекті насамперед за рахунок математичного і частково, просторового мислення, юнаки мають перевагу перед дівчатами.

Експериментально виявлено, що учні, які зорієнтовані на інтереси і види діяльності інженерно-технологічного профілю, демонструють найбільш успішні результати у виконанні ТСІ Р. Амтхауера – за рахунок математичних і просторових здібностей (стосується і ЕГ, і КГ). Цей факт підтверджує нашу гіпотезу про взаємозв'язок інтересів і здібностей – проте, лише частково, оскільки школярі-гуманітарії, які зорієнтовані на відповідні спеціальності (історія, філологія, мистецтво, літературна творчість) не лише не показали високих результатів у блоці субтестів на вербальний інтелект, а й продемонстрували тенденцію до негативного зв'язку між своїми інтересами та комплементарним інтелектуальним забезпеченням. Аналогічні результати показало порівняльне дослідження даних, що були отримані на групах, сформованих за статевою ознакою: «інженери-технологи» впевнено перевершують «гуманітаріїв» за рівнем IQ як у вибірці хлопців, так і дівчат.

Натомість лише «гуманітарні» інтереси (зокрема, інтерес до літературної творчості та мистецтва) виявилися позитивно пов'язані з креативністю (за тестом Ф. Вільямса), що підтверджує ортогональність, тобто фактичну відсутність зв'язків між інтелектом і креативністю як факторами обдарованості. Це також вказує на наявність урівноважувальної «компенсаторної тенденції» в тій цілісній і динамічній системі здібностей, якою є обдарованість.

Частково (лише в ЕГ) підтвердилася гіпотеза про зв'язок інтересів природничого профілю та

просторового інтелекту: інтерес до біології, хімії, медицини, географії виявився достатньою мірою забезпеченим здатністю до мисленого аналізу й оперування просторово-структурними співвідношеннями об'єктів. Водночас інтереси, заявлені в ЕГ, мають більшу інформативність для дослідження, оскільки членство в ній вказує на не випадкові та нетимчасові інтереси респондентів.

Результати дослідження структури здібностей підлітків, які виявляють інтерес до видів діяльності економіко-правового профілю, показали, що ця підгрупа значною мірою є різномірною, оскільки безліч спеціалізацій в економіці та правничій діяльності занадто різні і «потребують» різних здібностей для свого забезпечення й підкріплення. З цим, можливо, пов'язана практична відсутність будь-яких зв'язків між інтересами підлітків, які належать до цієї групи, а також структурою інтелекту, що виявляється за допомогою ТСІ Р. Амтхауера. Цей факт ставить дослідника перед необхідністю пошуку та ретельного відбору відповідного, спеціалізованого інструментарію.

Гіпотеза про зв'язок «інтересу до науки» та інтелектуального забезпечення також підтвердилася: учні, які демонструють виражений інтерес до науки, показали значно вищий результат під час дослідження структури інтелекту за допомогою ТСІ Р. Амтхауера.

Підсумовуючи, варто зауважити, що в представлений статті досліджувався лише теоретико-академічний інтелект, що відображає здатність до навчання в традиційній школі (ліцеї). Поза контекстом дослідження залишилися багато не менш важливих видів інтелекту та здібностей, що виступають когнітивним забезпеченням низки інтересів і схильностей. Так, можна припустити, що учні, які зорієнтовані на дисципліни і види діяльності гуманітарного профілю, мають більш високі показники в рівні розвитку соціального, емоційного, комунікативно-лідерського (організаційного, «політичного»), комунікативно-фасилітативного інтелектів або спеціалізованих здібностей. Це потребує подальших теоретичних та емпіричних досліджень.

Використані літературні джерела

1. Paul J. Hartung Handbook of Innovative Career Counselling. Jacobus G. Maree (Ed.). Springer Nature Switzerland. 2019. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-22799-9>.
2. Giftedness and talent in the 21st century. Adapting to the turbulence of globalization. By Ambrose D. and Sternberg R. J. (Eds). The Netherlands: Sense. 2016. 318p.
3. Perrone P. Gifted individuals' career development. In N. Colangelo & G. A. Davis (Eds.), Handbook of gifted education. 2nd ed. p. 398–407. Boston: Allyn & Bacon, 1997.
4. Ситуація на ринку праці та діяльність Державної служби зайнятості у 2020 році Адміністративні

дані державної служби зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/67>.

5. Вступ 2020: зареєстровано більше 1 млн заяв, які вищі та спеціальності обирали цього року вступники Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/vstup-2020-zareyestrovano-bilshe-1-mln-zayav-yaki-vishi-ta-specialnosti-obirali-cogo-roku-vstupniki>.

6. Бахрушин В. Вища освіта: на спеціальності, від яких залежить конкурентоспроможність держави, черга з кращих абітурієнтів не стоїть. *ZN.UA*. URL: <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/vishcha-osvita-na-spetsialnosti-vid-jakikh-zalezhit-konkurentospromozhnist-derzhavicherha-z-krashchikh-abiturijentiv-ne-stojit-.html>.

7. Бельська Н.А., Мельник М.Ю., Новгородська М.М. Діагностика самовизначення щодо майбутньої професії обдарованих учнів ліцею: метод. рек. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2020. 36 с.

8. Дружинин В. Н. Психология общих способностей, 3-е издание. СПб.: Питер, 2007. 368 с.

9. International Mathematical Olympiad. URL: http://imo-official.org/year_country_r.aspx?year=2013.

10. Бельская Н. А. Экспериментальное исследование уровня креативности детей – участников конкурса-защиты исследовательских работ Малой академии наук Украины. *Особистісні інтелектуальні якості обдарованого учня у підлітковому віці*: матеріали наук.-практ. семінару (Київ, 21 січ. 2011 р.). Київ: ІОД, 2011. С. 96–101.

References

1. Paul, J., Jacobus, G. Maree (Ed.). (2019). *Hartung Handbook of Innovative Career Counselling*. Springer Nature Switzerland. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-22799-9>.

2. Ambrose, D., & Sternberg, R. J. (Eds). (2016). *Giftedness and talent in the 21st Century. Adapting to the turbulence of globalization*. The Netherlands: Sense. 318 p.

3. Perrone, P., Colangelo, N. & Davis, G. A. (Eds.) (1997). *Gifted individuals' career development. Handbook of gifted education*. 2nd ed. Boston: Allyn & Bacon, P. 398–407.

4. *Sytuatsiia na rynku pratsi ta diialnist Derzhavnoi sluzhby zainiatosti u 2020 rotsi Administratyvni dani derzhavnoi sluzhby zainiatosti [Situation on the market for the practice and activity of the State Employment Service in 2020 of the Administrative Data of the State Employment Service]*. Retrieved from: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/67>.

5. *Vstup 2020: zareiestrovano bilshe 1 mln zaiav, yaki vyshi ta spetsialnosti obyraly tsoho roku vstupyky Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy [Entry 2020: more than 1 million applications have been registered, and the adherents of the Ministry of Education and Science of Ukraine were robbed of their fate]*. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/news/vstup-2020-zareyestrovano-bilshe-1-mln-zayav-yaki-vishi-ta-specialnosti-obirali-cogo-roku-vstupniki>.

6. Bakhrushyn, V. (2020). *Vyscha osvita: na spetsialnosti, vidyakykhzalezhytkonkurentospromozhnist derzhavy, cherha z krashchykh abiturientiv ne stoit [Vishcha coverage: on the specialty, because of which the competitiveness of the state is to be found, there is no need for abysmal abstractions]*. *ZN.UA*. Retrieved from: <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/vishcha-osvita-na-spetsialnosti-vid-jakikh-zalezhit-konkurentospromozhnist-derzhavicherha-z-krashchikh-abiturijentiv-ne-stojit-.html>.

7. Bielska, N.A., Melnyk, M.Yu., & Novohorodska, M.M. (2020). *Diahnastyka samovyznachennia shchodo maibutnoi profesii obdarovanykh uchniv litseiu [Diagnostics of self-assigned as a result of the maybutnoy profession of gifted scholars with lyceum]*. Kyiv.

8. Druzhynyn, V.N. (2007). *Psykhohohyia obshchykh sposobnostei [Psychology of general abilities]*. St. Petersburg: Pyter.

9. International Mathematical Olympiad. Retrieved from: http://imo-official.org/year_country_r.aspx?year=2013.

10. Belskaia, N.A. (2011). *Eksperymentalnoe yssledovanye urovnia kreatyvnyosti detei – uchastnykov konkursa-zashchyty yssledovatel'skykh robot Maloi akademyy nauk Ukrainy [Experimental study of the level of creativity of children - participants in the competition for the defense of research works of the Minor Academy of Sciences of Ukraine]*. *Osobystisni intelektualni yakosti obdarovanoho uchnia u pidlitkovomu vitsi – Special intellectual qualities of a gifted scholar in a pediatrician*. Kyiv.

Belska Nataliia, Melnyk Maryna. Gifted High School Students' Professional Self-determination Factors.

Summary.

The modern labor market features and trends in its development are summarized by the authors. The professional preferences of modern high school students are described. The study results of gifted high school students' professional self-determination, personal and cognitive factors are presented in the article.

Gifted students' ideas inconsistency about the labor market and the current state of affairs, students' lack of of their interests awareness, individual abilities, strengths and weaknesses; episodic career guidance that involves a passive student position were revealed by the experiment.

The authors show that the structure of the students' interests who participated in the research work is characterized by greater formation, clarity and expressiveness than their peers' in the control group.

A comparative analysis of boys and girls' intelligence development indicators (general, mathematical, spatial, verbal) is presented. It is shown that in general intelligence, first of all, due to mathematical and partly spatial thinking, young boys have an advantage over girls.

Five independent groups of interests and aptitudes (educational and professional interests profiles) are empirically identified: economics and law (management, economics, law); humanitarian (philology, art, history,

literary art); natural (biology, chemistry, medicine, geography, risk and sport); engineering and technology (physics, mathematics, computer science, engineering, with a denial of interest in law and literary art); socio-pedagogical (pedagogy, service, denial of interest in science) are described. Empirically identified intellectual support (cognitive correlates) of each presented profile is

performed. The authors investigated whether gifted high school students' choice of profession coincides with their interests and abilities. Prospects for further research are described.

Key words: *giftedness; gifted high school students; professional self-determination; interests; abilities; career guidance.*

Стаття надійшла до редколегії 8 квітня 2021 року

